

ХРОНІКА ВЫЗВАЛЕННЯ ВІЦЕБСКАЙ ВОБЛАСЦІ

Шаркаўшчынскі раён

Тэрыторыя Шаркаўшчынскага раёна была акупіравана нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў чэрвені 1941 года. Фашысты знішчылі 2027 мірных грамадзян, у Германію былі вывезены 1484 чалавекі. Гітлераўцы спалілі 23 вёскі, з якіх 10 не адрадзіліся.

На тэрыторыі раёна дзеянічалі: Шаркаўшчынская падпольная камсамольска-маладзёжная арганізацыя «За Радзіму», Шаркаўшчынскія падпольныя райкамы КП(б)Б (11.09.1943–27.06.1944) і ЛКСМБ (14.09.1943–02.07.1944), партызанская брыгады 1-я імя Суворава, імя Леніна, «Спартак», «Кастрычнік», «За Радзіму», 4-я Беларуская, імя Гастэлы, 16-я Смаленская.

Раён быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў войскамі 1-га Прыбалтыйскага фронту ў ходзе Полацкай наступальнай аперацыі (29 чэрв. – 4 ліп. 1944).

Баявыя дзеянні вялі:

2-і гвардзейскі стралковы корпус 6-й гвардзейскай армii, а ў яго складзе: 9-я гвардзейская стралковая дывізія, 46-я гвардзейская стралковая дывізія, 166-я стралковая дывізія з прыдадзеным ёй 1406-ым зенітна-артылерыйскім палком.

60-ы стралковы корпус 43-яй армii, а ў яго складзе 235-я і 334-я Віцебскія стралковыя дывізіі.

1-ы танкавы корпус, а ў яго складзе 44-я Полацкая мотастралковая брыгада, 89-я, 117-я, 159-я танкавыя брыгады; 46-я асобная механізаваная брыгада.

Галоўная лінія наступлення на праціўnika ішла ў напрамку ад Ветрына на Лужкі, дзе часці Чырвонай Армii замацаваліся на рубяжы Лужкі – Лучайка – Залессе. Далей баявыя злучэнні наступалі на Германавічы, Дзікева, Жукі Далёкія.

Мост цераз Дзісну быў захоплены часцямі 89-й танкавай брыгады. Пры абароне пераправы ў Германавічах вызначыліся зенітчыкі 1406-га палка. Адсюль наступленне развівалася на Шаркаўшчыну. 1 ліпеня ў 15 гадзін часцямі 44-ай мотастралковай брыгады фашысты былі выбіты з гарадсога пасёлка.

ЛІТАРАТУРА

1. **Кожан, К.** Баявы шлях палка / К. Кожан // Кліч Радзімы (Шаркаўшчына). – 2004. – 23 чэрв. – С. 2 ; 26 чэрв. – С. 3 ; 2 ліп. – С. 1, 4.
2. **Лабачэўская, Л.** Вызваленне / Л. Лабачэўская // Кліч Радзімы (Шаркаўшчына). – 2009. – 2 ліп. – С. 1, 3.
3. **Памяць:** Шаркаўшчынскі раён : гісторыка-документальныя хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі / рэдкал.: Л. М. Драбовіч [і інш.] ; уклад. Л. М. Лабачэўская ; маст. Э. Э. Жакевіч. – Мінск : БЕЛТА, 2004. – С. 287–299.
4. **Шаркаўшчынскі раён** // Памяць Беларусі : рэспубліканская кніга / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2005. – С. 232–235.
5. **Шаркоўшчынскі раён** // Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Віцебская вобласць / рэдкал.: С. В. Марцэлеў [і інш.]. – Мінск : БелСЭ імя П. Броўкі, 1985. – С. 454–463.

Лабачэўская, Л. Вызваленне / Л. Лабачэўская // Кліч Радзімы (Шаркаўшчына). – 2009. – 2 ліп. – С. 1, 3.

ВЫЗВАЛЕННЕ

Шаркаўшчынскі раён быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх акупантаваі войскамі 1-га Прыбалтыйскага фронту ў ходзе Полацкай наступальнай аперацыі, якая разгортвалася на першым этапе вядомай аперацыі пад кодавай назвай «Баграціён». Было гэта летам 1944 г.

Баявыя дзеянні вялі злучэнні 2-га гвардзейскага корпуса, 60-га стралковага корпуса 43-яй армii, 1-ы танкавы корпус і 46-я асобная механізаваная брыгада.

Асноўную задачу па вызваленні раёна выконвалі наступныя часці: 44-я Полацкая мотастралковая брыгада, 89-я і 117-я танкавыя брыгады, 10-ы асобны гвардзейскі мінамётны дывізіён, 108-ы мінамётны полк (1-ы танкавы корпус), 166-я стралковая дывізія, а ў яе складзе 1406-ы зенітна-артылерыйскі полк (2-і гвардзейскі корпус 6-й гвардзейскай армii).

Галоўная лінія наступлення на праціўніка ішла ў напрамку ад Ветрына на Лужкі, дзе часці Чырвонай армii 30 чэрвеня 1944 г. замацаваліся на рубяжы Лужкі – Лучайка – Залессе. Далей баявыя злучэнні наступалі на Германавічы, Дзікева. Моцныя бай разгарнуліся за Германавічы, дзе праціўнік меў задачу не дапусціць пераправы войскаў Чырвонай армii цераз Дзісну. У гэтых баях актыўна ўдзельнічалі танкавыя брыгады, мінамётныя дывізіёны, якія падаўлялі жорсткае супраціўленне нямецкай артылерыі і авіяцыі. Мост цераз Дзісну быў захоплены часцямі 89-ай танкавай брыгады. Праславіліся пры абароне пераправы ў Германавічах зенітчыкі 1406-га палка. Яны мужна адбілі моцныя атакі нямецкай авіяцыі, не дапусцілі знішчэння моста цераз Дзісну і спынення руху калон нашых войскаў і тэхнікі.

Батарэя капітана Сяргея Міхайлавіча Прохарава адбіла атакі дзесяткаў варожых самалётаў. Калоны воінскіх часцей і тэхнікі страт не панеслі.

Гераічныя зенітчыкі адбілі ў тым бай 8 самалётаў. Мужнасьць пры выратаванні палкавога флага праявілі капітан Макар Іванавіч Клюйко, старши лейтэнант Міхаіл Аляксеевіч Дзярабін, радавыя Мікалай Іванавіч Земскі і Аляксей Фёдаравіч Шырокай.

Ад Германавіч наступленне развівалася на Шаркаўшчыну. Было гэта раніцай 1 ліпеня 1944 г. Праціўнік адступаў, але аказваў упартася супраціўленне. Бай адбыліся на рубяжах вёсак Шышкі, Пашкі, фальварка Шмель.

1 ліпеня 1944 г. у 15.00 часцямі 44-й мотастралковай брыгады пад камандаваннем Аляксандра Іванавіча Халаева фашысцкія войскі былі выбіты з Шаркаўшчыны. Далей 44-я брыгада, 108-ы мінамётны полк, 10-ы дывізіён і іншыя злучэнні выступілі ў напрамку Шаркаўшчына – Ёды, Браслаў, Дзвінск з задачай фарсіраваць Заходнюю Дзвіну і да канца 4 ліпеня 1944 г. завалодаць горадам Дзвінскам.

За ўзорнае выкананне баявых заданняў у перыяд з 23 чэрвеня 1944 г. па 31 ліпеня 1944 г. у 44-й мотастралковай брыгадзе былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі 1346 чалавек, а камандзір брыгады падпалкоўнік Аляксандр Іванавіч Халаеў – ордэнам Суворава II ступені.

Войскі 6-й гвардзейскай армii да канца дня 3 ліпеня 1944 г. з баямі выйшлі на рубеж Дрыса, Мiёры, возера Укля, Ёды, Журавоўшчына.

Але і пасля вызвалення Шаркаўшчыны нямецкая авіяцыя яшчэ рабіла налёты на райцэнтр. Так, 4 ліпеня 1944 г. самалёты праціўніка бамбілі калону 89-й танкавай брыгады на маршы і пераправу цераз Дзісну. На працягу трох налётаў мост у Шаркаўшчыне быў разбураны. У час бамбёжкі моста герайчна загінуў маёр Нікіцюк, які, нягледзячы на бомбавы шквал, імкнуўся навесці парадак на пераправе.

Мужнасць і бясстрашнасць праявіў лейтэнант Пётр Сяргеевіч Дзядзюрын у час бою з варожай авіяцыяй у Шаркаўшчыне. 4 ліпеня 2-я батарэя 1406-га палка пасля доўгага і стамляючага маршу прыкрывала ў раёне станцыі Шаркаўшчына чыгуначны мост і рух ваенных калон і тэхнікі. У 14.20 з'явілася 18 фашистскіх самалётаў. Батарэя адкрыла інтэнсіўны агонь і не дала праціўніку скінуць бомбы на цэль.

Пасля перагрупоўкі самалёты абстралялі батарэю гарматна-кулямётным агнём. Трапным агнём узвод Дзядзюрына збіў два ФВ-190. Лейтэнант Дзядзюрын за мужнасць і адвагу ўзнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі.

У раёне памятаюць герояў-вызваліцеляў. Імёнамі Аляксандра Халаева, Сяргея Прохараўа, Макара Клюйко, Міхайлі Дзярабіна названы вуліцы ў Шаркаўшчыне, Германавічах. Пастаўлены абеліскі ў гонар воінаў. У Германавічах, на месцы былых пазіцый батарэі 1406-га палка, устаноўлена як помнік 37-міліметровая гармата.

У час Вялікай Айчыннай вайны была разбурана народная гаспадарка раёна. Зруйнавана 709 жылых дамоў, 1130 гаспадарчых пабудоў, знішчана 1276 сельгасмашын, 2655 галоў коней, 7785 галоў буйной рагатай жывёлы, 4558 свіней, 9450 авечак. Выведзены са строю чыгунка, хлебапякарня, 3 цеплавыя заводы, 4 млыны, фанерны, лесапільны заводы. Была разрабавана, знішчана маёмасць сялянскіх і першых калектыўных гаспадараў, разбураны школы, клубы, бібліятэкі. Агульныя страты, нанесенныя раёну за гады Вялікай Айчыннай вайны, складаюць 35–70 мільёнаў рублёў (у грошовым вылічэнні 1946 г.). Амаль кожная сям'я страціла кагосьці з родных.

Л. Лабачэўская